

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

У статті розкрито проблеми та перспективи розвитку страхування фінансових ризиків на ринку страхових послуг у сучасних умовах господарювання. Розглянуто особливості страхування підприємств від такого виду ризиків, визначено основні етапи та шляхи проведення системного страхового захисту. Виокремлено основні напрями вдосконалення процесу регулювання страхування фінансових ризиків в Україні.

Ключові слова: страхування, фінансові ризики, нейтралізація ризиків, страховий ринок, страховий захист.

Вступ. Діяльність підприємства пов'язана з багатьма фінансовими ризиками, що стало особливо відчутним із переходом України на ринкові засади економіки. Їх вплив на результати функціонування пояснюється швидкою зміною економічної ситуації у країні і кон'юнктури фінансового ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових фінансових технологій і інструментів тощо. Якщо звернутися до практики розвинених країн, то вони вирішують це питання шляхом розробки спеціальної системи управління ризиками. При цьому управління саме фінансовим ризиком посідає особливе місце. По-перше, це пояснюється тим, що будь-який ризик має фінансові наслідки. По-друге, це важливо, адже фінансові ресурси та їх обсяг суттєво впливають на вибір того чи іншого методу й ефективність управління ризиком.

Аналізу природи виникнення фінансових ризиків та дослідженню методів управління ними присвячені праці І. Е. Астахової, І. О. Караченцевої, Л. М. Кметик [1], І. В. Бордунової [2], Т. А. Говорушко [3], Л. М. Горбач [4], Г. Г. Кірейцева [7], М. С. Клапківа [8], Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорної [10] та інших. Вони насамперед вивчають макро- та мікрочинники, які негативно впливають на становище підприємства та можуть позначитися на його фінансовій незалежності, рентабельності, ліквідності. Проте в умовах виходу з фінансово-економічної кризи важливим є питання подальшого більш детального дослідження проблеми вдосконалення системи управління фінансовими ризиками на підприємстві, зокрема шляхом страхового захисту.

Постановка завдання. Головне завдання нашого наукового дослідження – визначити

основні проблеми розвитку системи страхового захисту підприємств від фінансових ризиків та розробити рекомендації щодо вдосконалення такої системи страхування в Україні.

Результати дослідження. Однією з основних проблем становлення України як ринкової держави є забезпечення фінансової стабільності функціонування суб'єктів господарювання, що, в свою чергу, пов'язано з розробкою спеціальної системи управління ризиками на підприємстві.

Слід зазначити, що у фінансовій літературі, як правило, описується три концепції управління ризиками. Вони можуть бути використані або безпосередньо, або ж на їх основі розробляють часткові моделі. До таких концепцій належать:

- оцінка максимально можливого рівня негативного відхилення (збитків/втрат);
- оцінка найбільш імовірного рівня негативно-го відхилення (збитків/втрат);
- оцінка відхилення, приведеного на ризик (рентабельність капіталу підприємства, приведена на ризик (RAROC); рентабельність активів підприємства, приведена на ризик (RAROA); капітал, приведений на ризик).

Ефективність будь-якої з вищезазначених концепцій оцінки ризиків та обґрунтування управлінських фінансових рішень залежить від інформаційного забезпечення та обізнаності фінансових менеджерів, що здійснюють управління сукупністю ризиків суб'єкта господарювання.

Під фінансовим ризиком підприємства розуміють імовірність виникнення фінансових втрат у ситуаціях невизначеності, що супроводжують фінансову діяльність підприємства [11, с. 361]. Структура моделі управління безпосередньо фінансовими ризиками відповідає

Таблиця 1. Етапи та шляхи реалізації моделі управління фінансовими ризиками

Етапи управління фінансовими ризиками	Процес реалізації
Виявлення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз господарських операцій або їх сукупності в межах операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання. 2. Визначення альтернативних сценаріїв розвитку та обґрунтування ймовірності відхилення від планового сценарію із формуванням відповідних наслідків для підприємства – виявлення ризиків. 3. На основі факторів формування фінансових ризиків та їх якісних параметрів (джерела формування, форми, види) відбувається локалізація по групах.
Ідентифікація	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обґрунтування методів кількісного дослідження ризиків. 2. Прийняття необхідних управлінських фінансових рішень щодо управління ризиками.
Оцінка	<ol style="list-style-type: none"> 1. Реалізація обраного методу кількісного дослідження ризиків суб'єкта господарювання. 2. Встановлення абсолютних та відносних величин, що характеризують базові кількісні параметри ідентифікованого ризику на основі усталеної сукупності фінансових показників та коефіцієнтів.
Нейтралізація	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прийняття управлінських фінансових рішень щодо реалізації превентивних заходів фінансового, організаційного або правового характеру з метою забезпечення ефективності господарської операції суб'єктів господарювання (уникнення ризику, страхування, диверсифікації та хеджування тощо).

основним функціонально-організаційним управлінським підходам. У табл. 1 наведено основні етапи та шляхи реалізації моделі управління фінансовими ризиками.

Вищезазначені етапи є взаємоузгодженими послідовними ітераціями в системі управління фінансовими ризиками, відповідно, процес реалізації моделі управління фінансовими ризиками має відбуватися циклічно з елементами паралельності: по завершенні одного циклу управління ризиками реалізується наступний.

Підкреслимо, що одним з найважливіших шляхів реалізації етапу нейтралізації фінансових ризиків є їх страхування. Завдання цієї стратегії полягає у визначенні доцільності збереження того чи іншого фінансового ризику. Загалом, страхування вигідно вирізняється серед інших методів утримання рівня ризику (диверсифікації або хеджування), оскільки передбачає можливість отримати дохід і, разом з тим, усуває ризик зазнати збитків, тоді як, припустимо, хеджування фінансових ризиків не залишає

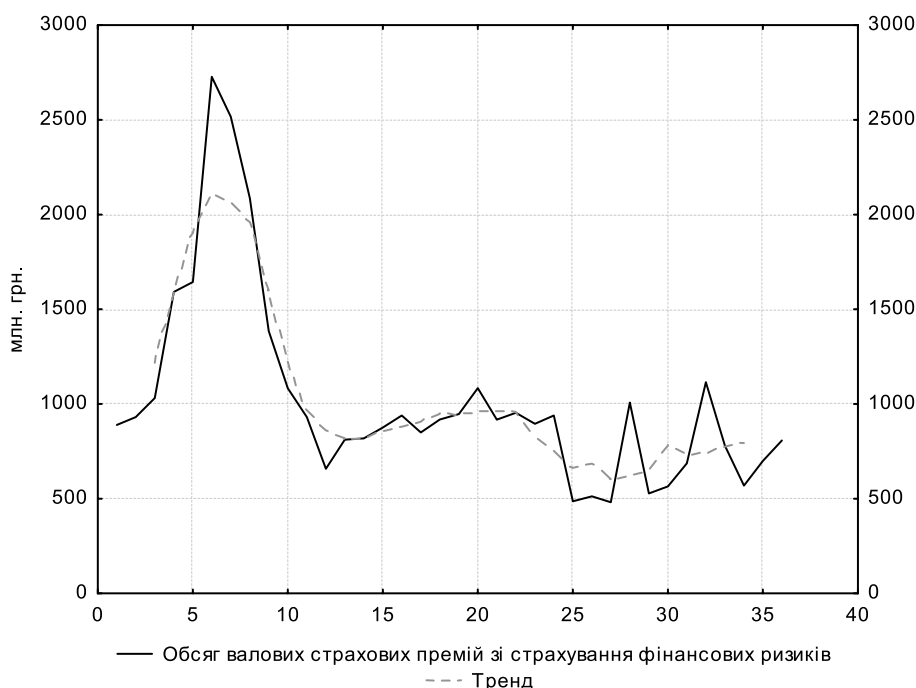

Рис. 1. Динаміка валових страхових премій зі страхування фінансових ризиків за період 2004–2012 рр.

можливості отримати дохід, проте усуває ризик зазнати збитків.

Важливо підкреслити, що у світовій практиці цей вид страхування є досить поширеним. На жаль, в Україні попит на страхування фінансових ризиків не є надто високим, проте обсяги страхових платежів значні. Проаналізуємо динаміку валових страхових премій зі страхування фінансових ризиків за період 2004–2012 рр. (поквартальні дані) (рис. 1).

Найбільші обсяги валових страхових премій зі страхування фінансових ризиків характерні для докризового періоду – 2004–2007 рр. Після світової кризи у 2008 р. спостерігається різке зниження рівня премій. Фінансова криза негативно вплинула на українську економіку та страховий ринок зокрема. Конкуренція між суб'єктами страхового ринку посилилась, а можливості якісного відбору привабливих ризиків до власного страхового портфеля знизилися. Це сприяло створенню незбалансованого портфеля страховика, виникненню можливих небезпек: зниження платоспроможності, порушення фінансової стабільності. Так, у 2008 р. частка страхування фінансових ризиків впала до 15 %, тоді як ще у 2006 р. вона становила 25 %, а в 2007 р. – 21 %. За останні роки ситуація стабілізувалася, проте переважає тенденція до зниження рівня валових премій. Отриманий прогноз обсягу валових страхових премій зі страхування фінансових ризиків демонструє цю тенденцію до спаду (рис. 2).

Наразі однією з найбільших проблем страхування фінансових ризиків в Україні є використання цього виду страхування з метою оптимізації оподаткування й вивозу капіталу за кордон. Також залишаються невирішеними питання сформованості ринку фінансових послуг, відсутності єдиного поняття та класифікації фінансового ризику у чинному законодавстві України, недосконалості методики формування базових страхових тарифів зі страхування фінансових ризиків.

Входження України до глобальної фінансової системи вимагає поступового переходу до державного нагляду та регулювання за міжнародними принципами, визначеними відповідними директивами Європейського Союзу, угодами й стандартами міжнародних організацій та асоціацій. Міжнародним органом, що розробляє стандарти страхової діяльності, є Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS). Відповідно до розроблених нею принципів, ефективний орган нагляду за страховою діяльністю повинен мати, по-перше, належну законодавчу базу, що ґрунтується на пруденційному регулюванні, заснованому на врахуванні ризиків та впровадженні заходів для їх нейтралізації, а не на додержанні вимог, по-друге, ресурси та навички для реалізації цієї концептуальної основи [5, с. 18].

Висновки. Отже, проведений аналіз дав змогу виокремити основні напрями вдосконалення процесу страхування фінансових ризиків в Україні, серед яких:

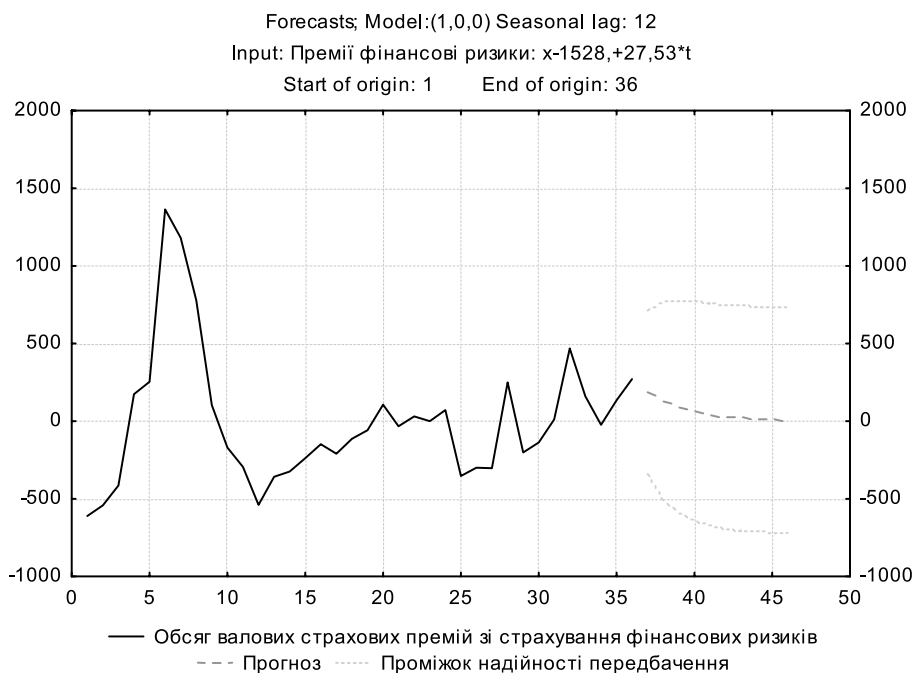

Рис. 2. Прогноз обсягу валових страхових премій зі страхування фінансових ризиків

- запровадити систему пруденційного регулювання, заснованого на врахуванні ризиків та впровадженні заходів для їх нейтралізації. Згідно з частиною 2 статті 41 Закону України «Про страхування»: «не допускається, за винятком обов'язкових видів страхування, страхування життя, майна громадян, перестраховування, страхування експортно-імпорتنних поставок під гарантію держави та діяльності страхових посередників, будь-яке централізоване регулювання (уніфікація, обмеження, обов'язковість тощо) розмір страхових платежів (тарифів) і страхових сум (страхового відшкодування), умов укладання страхових договорів, взаємовідносин страховика і страховальника, якщо вони не суперечать законодавству України» [6]. Страхування є дієвим механізмом регулювання економіки України – покладання регулювання страхових правовідносин тільки на приватний сектор не дозволить досягти оптимальних умов розвитку через протилежність цілей страховиків та страховальників;
- запровадити єдині стандарти управління страховою компанією (відповідальність керівництва страхової компанії перед страховальниками та вкладниками, додаткові вимоги до керівництва, розробити нормативно-правові акти щодо корпоративного управління);
- забезпечити попереджувальне регулювання при здійсненні поточної діяльності, причому головним завданням тут має стати розробка правил страхування фінансових ризиків на підприємствах залежно від виду діяльності та з визначенням різних тарифів, враховуючи специфіку їх функціонування (сільськогосподарські підприємства, фармацевтичні фірми тощо);
- створити інформаційну базу, яка б допомагала виявити недобросовісних учасників ринку страхових послуг і запобігти махінаціям при страхуванні ризиків фінансового характеру. Завдяки наведеним напрямам удосконалення регулювання страхової діяльності можна значно зменшити кількість випадків шахрайства як на ринках страхових послуг у цілому, так і при страхуванні фінансових ризиків зокрема.

Список літератури

1. Астахова І. Е. Управління фінансовими ризиками / І. Е. Астахова, І. О. Караченцева, Л. М. Кметих // Актуальні питання розвитку фінансів, обліку і аудиту. – 2011. – № 3. – С. 43–46.
2. Бордунова І. В. Управління фінансовими ризиками [Електронний ресурс] / І. В. Бордунова. – Режим доступу: http://www.gisnauka.com/7_NMIW_2011/Economics/3_81265.doc.htm.
3. Говорушко Т. А. Страхові послуги: навч. посіб. / Т. А. Говорушко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.
4. Горбач Л. М. Страхова справа: навч. посіб. / Л. М. Горбач. – [2-ге вид., випр.]. – К.: Кондор, 2003. – 252 с.
5. Дараган В. П. Проблеми державного регулювання ризиків, що виникають на ринках фінансових послуг / В. П. Дараган // Фінансовий простір. – 2011. – № 2 (2). – С. 17–22.
6. Закон України «Про страхування»: станом на 22 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?mreg=85%2F96-%E2%F0>.
7. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент: підручник / Г. Г. Кірейцев. – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
8. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія / М. С. Клапків. – Тернопіль: Економічна думка, Картбланж, 2002. – 570 с.
9. Костецький В. В. Проблеми страхового захисту підприємства від фінансових ризиків / В. В. Костецький // Інноваційна економіка. – 2012. – Вип. 37. – С. 226–230.
10. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент: підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
11. Яришко О. Управління фінансовими ризиками на підприємствах / О. Яришко, С. Ткаченко, М. Кукушкіна // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 3. – С. 361–365.

S. Semikolenova, A. Grabar

THE PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF FINANCIAL RISKS INSURANCE DEVELOPMENT IN UKRAINE

The main problems and perspectives of financial risks insurance on the domestic insurance market development in the modern terms of management are determined in this article. The key insurance features of such kind of risks at the enterprises are considered, the basic stages and ways of insurance protection system are defined. Singled out the main directions of improving the process of financial risks insurance control in Ukraine.

Keywords: insurance, financial risks, risks neutralization, insurance market, insurance defense.

Матеріал надійшов 10.05.2013